

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2023.68.14>
УДК 343.344 (477)

Володимир Васильович Юсупов
доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з проблем криміналістичного
забезпечення та судової експертології

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5216-4144>
E-mail: yusupov1vv@gmail.com

Національна академія внутрішніх справ

**БОЙОВІ ПРИПАСИ, ВИБУХОВІ РЕЧОВИНИ ТА ВИБУХОВІ ПРИСТРОЇ
ЯК ПРЕДМЕТИ ЗЛОЧИННИХ ПОСЯГАНЬ ПРИ ВЧИНЕННІ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ,
ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 263-1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

У статті аналізуються поняття та види бойових припасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв, які є предметом злочинного посягання при вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263-1 Кримінального кодексу України. Зроблено висновок про їх значення для встановлення елементів криміналістичної характеристики кримінального правопорушення та необхідності використання спеціальних знань залучених експертів у відповідному кримінальному провадженні.

Ключові слова: бойові припаси, вибухові речовини, вибухові пристрої, зброя, незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв, вибухотехнічна експертиза.

Постановка проблеми. В Україні склалася досить складна криміногенна ситуація. Структуру і динаміку злочинності в сьгоднішніх умовах визначають як традиційні причини та умови, так й інші численні негативні процеси і явища, що породжені новими кризовими ситуаціями в політичній, соціально-економічній та інших сферах, пов'язаних з війною на території України.

Доступність предметів озброєння внаслідок військового конфлікту, що триває в країні з 2014 року, серйозно розширила діапазон тяжких і особливо тяжких злочинів, таких як розбій, бандитизм, створення незаконних воєнізованих або збройних формувань, вбивства на замовлення та ін.

В Україні існує правовий колапс у сфері обігу зброї та бойових припасів. За період незалежності у Верховній Раді було зареєстровано понад 15 законопроектів про зброю, проте жоден з них не був схвалений [1, с. 425-452]. Науковці і громадськість неодноразово закликали прийняти закон «Про зброю та бойові припаси» [2, с. 239; 3], який би включав фундаментальні поняття ручної вогнепальної зброї, її основних частин та бойових припасів

до неї. Прийняття відповідного закону сприяло б правовому врегулюванню обігу зброї на території України, встановленню відповідного контролю, унеможливило вільне трактування і неузгодженість термінології та класифікації об'єктів озброєння, створило б умови для врегулювання суспільних відносин у сфері обігу зброї та бойових припасів [4, с. 53-54].

Нині виявляються тенденції до вдосконалення, осучаснення способів незаконного виготовлення, переробки чи ремонту предметів озброєння: високотехнологічна переробка, виготовлення з використанням сучасних технічних засобів; використання довідкової інформації, купівля окремих конструктивних механізмів, деталей до предметів озброєння через інтернет-сайти; застосування засобів маскуванню. Дії, які охоплюються ознаками злочину, передбаченого ст. 263-1 Кримінального кодексу (далі – КК) України, часто є окремою ланкою в ланцюгу детально спланованої злочинної діяльності, пов'язаної з незаконним обігом зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв [5, с. 30].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання віднесення предметів до бойових припасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв має суто практичне значення. Адже, як слушно зазначає С. А. Перетятко, встановити належність відповідних предметів до зброї, боєприпасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв шляхом слідчого огляду, вирішити інші криміналістично значущі питання не представляється можливим навіть за участю відповідного фахівця. Завдання зі встановлення факту, місця виготовлення предметів озброєння, їх застосування, виявлення джерела придбання таких предметів, справжності документів на них тощо потребує проведення відповідних експертиз, зокрема балістичної, трасологічної, вибухотехнічної та ін. [6, с. 121].

Дослідженням окремих питань, пов'язаних із незаконним виготовленням бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв займалися Г. О. Бойко, О. М. Вдовін, В. В. Голубош, В. Є. Гудзь, В. В. Єфіменко, К. В. Зайцева, І. В. Капустіна, С. П. Мельниченко, Р. В. Мовчан, Ф. Ю. Назаршоев, С. Г. Павликов, Ю. П. Приходько, О. М. Сарнавський, В. О. Талалаєв, О. С. Тарасенко, Є. С. Тесленко, П. Л. Фріс, В. С. Шаповалова, А. І. Ширкін, М. В. Щеголева та ін. Водночас, питання аналізу предмету злочинного посягання при незаконному виготовленні бойових припасів, вибухових речовин та вибухових пристроїв в умовах повномасштабного військового вторгнення росії в Україну нині набувають особливого значення і потребують детального розгляду.

Мета дослідження. Метою є дослідження бойових припасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв як предметів злочинних посягань під час вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263-1 КК України, визначення їх значення для формування доказової бази відповідних кримінальних проваджень.

Виклад основного матеріалу. Властивості предмету кримінального правопорушення у багатьох випадках слугують підставою для розмежування суміжних складів злочинів, а також для відмежування злочинних дій від незлочинних. Тому предмет злочинних посягань має істотне значення

для правильної кваліфікації діяння. Для деяких складів злочинів предмет є обов'язковою ознакою. Розслідування кримінального правопорушення не може вважатися закінченим, якщо ця ознака не встановлена і не доведена її наявність [7, с. 66].

Предметом злочину, передбаченого ст. 263-1 КК України, є будь-яка вогнепальна зброя, враховуючи гладкоствольну мисливську, бойові припаси, у тому числі і до гладкоствольної мисливської зброї, вибухові речовини та вибухові пристрої [8, с. 798]. Отже, до предмету кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263-1 КК, крім вогнепальної зброї, відносяться бойові припаси, вибухові речовини і вибухові пристрої.

Бойові припаси – це патрони до нарізної вогнепальної зброї різних калібрів, артилерійські снаряди, бомби, міни, гранати, бойові частини ракет і торпед та інші зібрані вироби, споряджені вибуховою речовиною та призначені для стрільби з вогнепальної зброї чи вчинення вибуху [8, с. 798-799]. Бойовими припасами у широкому значенні є вибухові пристрої, виготовлені на спеціально призначених для цього підприємствах із застосуванням промислової технології відповідно до нормативно-технічної документації, які призначені для ураження людей і об'єктів за допомогою уражаючих факторів вибуху. Відповідно до Стандарту МВС України «СОУ 78-19-001:2007», бойовими припасами до зброї є унітарні патрони у вигляді «...збірної одиниці, що містить снаряд (металльний елемент (елементи)), металний заряд, капсуль – запалювач та гільзу» [9, с. 3].

Бойові припаси можуть бути: *вихолощеними* – в яких відсутні (видалені) вибухові речовини (спорядження) та засоби підриву; *інертними* – які не містять вибухових, піротехнічних, сльозогінних, радіоактивних, хімічних, біологічних чи інших токсичних компонентів або речовин. Інертний бойовий припас відрізняється від учбового тим, що він не обов'язково був спеціально виготовлений для учбових цілей. Інертний стан бойового припасу міг виникнути в результаті процедури знешкодження чи іншого процесу видалення всіх небезпечних компонентів і речовин. Він також стосується стану бойового припасу під час виготовлення до його заповнення чи обладнання вибуховими або небезпечними компонентами і речовинами; *навчальними* – спеціально виготовленими макетами бойового припасу, які не містять вибухо- і вогнебезпечних елементів, призначені для вивчення його конструкції і навчання методам поводження з ними; *учбовими* – інертна копія бойового припасу, спеціально виготовлена для тренування, як наочний матеріал або для навчання; *неостаточно спорядженими* – бойові припаси, виготовлені промисловим способом, в які не встановлено запобіжник (вибуховий пристрій, запал); *сльозогінними* – це бойові припаси, які містять хімічні речовини, призначені для ураження людини шляхом спричинення короткочасної сльозотечі або запалення очей.

На підставі проведеного емпіричного дослідження О. О. Волобуєва зазначає, що серед значної кількості бойових припасів правоохоронці, як правило, виявляють патрони до нарізної вогнепальної зброї різних калібрів, артилерійські снаряди, а також гранати: Ф-1, РГД-5, РГН, ВОГ-25 та постріли для підствольних гранатометів СПГ-9, РПГ-7 (62 %). Менше випадків

виявлення патронів кал. 6,35 мм (0,6 %), які призначені для стрільби з пістолета «Grouning», та мисливських патронів (1,5 %) кал. 12, 16, 20, 24 мм, що є бойовими припасами для мисливської вогнепальної зброї (рушниць) відповідного калібру [4, с. 277].

Отже, у більшості випадків предметом злочинних посягань є бойові припаси до ручної вогнепальної зброї, а саме унітарні або спеціальні патрони в зібраному та придатному стані для одноразового використання за цільовим призначенням (для механічного ураження цілей або подачі сигналів). Під «спеціальними патронами» слід розуміти інші види патронів (не унітарні, безгільзові) та снаряди розривного, піротехнічного чи вибійного заряду або їх суміш [4, с. 41].

Що стосується класифікації бойових припасів до ручної вогнепальної зброї, то, залежно від певного типу патрона та способу його виготовлення, доцільно класифікувати їх так:

1) *група типових бойових припасів промислового виробництва*, що включає:

а) патрони вітчизняного виробництва – бойові, спортивні та мисливські патрони різного типу та калібру. Найбільш популярними серед криміналітету є патрони кал. 5,6 мм до нарізної спортивно-мисливської зброї, що зустрічаються у 48,37 % випадків. Вони призначені для стрільби з гвинтівок конструкції Кочетова серії «ТОЗ», конструкції Слєпцова, Єлісеєва, Денисова серії «МЦ», конструкції Драгунова, Самойлова серії «Стрела», «Тайга», з комбінованих мисливських рушниць ІЖ 65-1, ІЖ 56-2, ІЖ 56-3, МЦ 5-35, МЦ 30-20, МЦ 29-03, ТОЗ-34, пістолетів Марголіна, Р-4, МЦ-М, МЦ 55-1, МЦ 2-3, МЦ 102-1, ТОЗ-35, ТОЗ-60, ІЖ 35, ІЖ-ХР-30 тощо [4, с. 49]. На сучасному етапі під час вчинення воєнних злочинів, часто виявляються та вилучаються крупнокаліберні патрони (кал. 14,5 мм) з кулями БЗТ (бронебійно-запалювально-трасуючими (57-БЗТ-561-С)) до протитанкової ручної рушниці Дегтярьова та Сімонова, крупнокаліберних ручних кулеметів Владімірова – КПВ, КПВТ.

б) патрони іноземного виробництва (1,8 %): патрони калібру .243 Winchester (6,2x52 мм) заводського виробництва Фінляндії; гвинтіво-кулеметні патрони кал. «308 WIN» (7,62x51), .308 Winchester (комерційний варіант), що виготовляються для експлуатування державами-учасницями НАТО; патрони «Маузера» кал. 8 мм (7,62x54 R), виробництва Польщі та Німеччини; патрони кільцевого запалювання кал. 22 LR (long rifle – довгий гвинтівоочний) виробництва Німеччини; мисливські патрони «Ремінгтон» калібру .221 R «Метеор» (5,6 мм); патрони калібру .22 WMR (.22 Winchester Magnum Rimfire), а також патрони калібру .45 (.45 ACP (11,43x23 мм) (англ. Automatic Colt Pistol, .45 caliber – автоматичний пістолет Кольт кал. 0,45 дюйма), виробництва США [4, с. 50];

2) *група нестандартних (атипових) бойових припасів саморобного виробництва* (0,37 %) включає:

а) перероблені патрони саморобним способом (0,09 %) – переспоряджені саморобним способом патрони заводського виготовлення шляхом збільшення порохового заряду (вагою 0,02–0,04 грамів) у гільзі. Такими

бойовими припасами зазвичай виступають переспоряджені патрони «Flobert» кал. 4 мм;

б) виготовлені патрони саморобним способом (0,28 %) із використанням частин (капсула) патронів заводського виготовлення. До них відносяться: патрони кал. 9 мм, що виготовлені з капсульних гільз шумових патронів кал. 9 мм Р.А. Khall шляхом розташування в корпусі гільз кулеподібних снарядів, виготовлених із металу/свинцю діаметром до 8,1 мм, вагою близько 1,5 грамів, та заряду пороху масою 0,12–0,16 грамів, а також атипів патрони, що виготовлені саморобним способом з капсуля типу «Жевело» заводського виготовлення шляхом приєднання до нього металевий снаряду – свинцевої дробини діаметром 4,9 мм, вагою 0,472 грама [4, с. 50-51].

Отже, це основні види бойових припасів до ручної вогнепальної зброї, які є предметом злочинних посягань під час вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263-1 КК України.

Згідно з «Інструкцією про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів» *вибухова речовина* – це хімічні сполуки чи суміші, здатні під впливом зовнішнього імпульсу до самопоширення з великою швидкістю хімічної реакції з утворенням газоподібних продуктів та виділенням тепла. До них належать амоніти, амонали, тротил [10], а також «порох, динаміт, нітрогліцерин та інші хімічні речовини, що здатні вибухнути без доступу кисню» [11].

До вибухових речовин належить порох, динаміт, тротил, нітрогліцерин та інші хімічні речовини, їх сполуки чи суміші, здатні вибухнути без доступу кисню [8, с. 799]. Потужність вибухових пристроїв залежить від можливостей злочинців у виготовленні чи придбанні відповідної кількості вибухової речовини та наявному об'ємі для її розміщення [12, с. 54].

Отже, вибухові речовини – це хімічні з'єднання або їх суміші, які здатні під впливом зовнішнього імпульсу (удару, тертя, нагрівання тощо) вибухнути. Вони характеризуються швидкістю вибухового перетворення (швидкість детонації), теплотою вибуху (кількість тепла, що виділяється під час вибуху 1 кг вибухової речовини), складом і обсягом газоподібних продуктів, їх максимальною температурою, чутливістю до механічного і теплового впливу й іншими ознаками, а також бризантністю (здатність під час вибуху проводити подрібнення місцевого середовища). За складом поділяються на вибухові хімічні з'єднання і вибухові суміші; а за призначенням – на ініціюючі (первинні) і бризантні (вторинні). Під час вчинення злочинів терористичної спрямованості зустрічаються випадки використання пластичних вибухових речовин (суміші бризантної вибухової речовини з пластифікованими добавками).

Як показало наше дослідження, для вчинення вибухів злочинці використовують найбільш поширені види вибухових речовин: промислові (тротил,

пластид, амоніт тощо); саморобні (на основі аміачної чи калієвої селітри та цукру, алюмінієвої пудри тощо).

Залежно від фізичних і хімічних властивостей вибухових речовин, визначаються певні обмеження з їх поводженням. Наприклад, ініціюючі речовини потребують вкрай обережного поводження щодо механічного впливу (удару, тертя тощо) та недопущення виникнення поблизу зарядів відкритого вогню, іскор тощо. Бризантні вибухові речовини не такі чутливі до зовнішнього впливу, вони не вибухають під час удару чи при падінні на тверду поверхню [13, с. 28].

Існують такі види вибухових речовин:

а) аміачно-селітрові – це вибухові суміші, основою яких є аміачна селітра. Застосовуються переважно при промислових підривних роботах. Крім основного компонента можуть містити нітросполуки (нітрогліцерин, тротил, гексоген, ТЕН), горючі матеріали (алюміній, нафтові олії та ін.), а також інертні наповнювачі. До цих вибухових речовин відносяться аматоли, амонали, амоніти, динамони, грануліти та ін.;

б) бризантні – вид вибухових речовин, які мають велику швидкість детонації (8,5 км/с). До них відносять гексоген, октоген, тетрил, тикранову кислоту та ін. Вони використовуються під час виготовлення різних набоїв і вибухових пристроїв;

в) ініціюючі – вид вибухових речовин, які високочутливі до простих початкових імпульсів (удару, тертя, електричної іскри, наколювання тощо). Застосовуються для початку вибухових перетворень у зарядах інших вибухових речовин. До них відносять гримучу ртуть, азид свинцю, тетразен та ін.

Отже, загальною особливістю всіх вибухових речовин є використання енергії хімічного вибуху і одноразовість застосування. Ми розглянули основні види вибухових речовин, які є предметом злочинних посягань під час вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263-1 КК України.

Вибухові пристрої являють собою поєднання вибухових речовин із засобами ініціювання вибуху – зовнішніми джерелами імпульсу для його здійснення (електродетонатор, капсуль-детонатор, вогнепровідний і детонаційний шнури тощо) та засобами управління (годинниковими, радіокерованими, ударної дії), завдяки чому вони придатні для застосування [13, с. 32].

Вибуховий пристрій – це спеціально виготовлений промисловим або саморобним способом пристрій одноразового застосування, який за певних обставин спроможний до вибуху з утворенням уражаючих факторів шляхом використання енергії хімічного вибуху. Найпоширеніші вибухові пристрої складаються із заряду вибухової речовини, конструктивно поєднаного із засобами підриву, корпусу (оболонки) і допоміжних елементів, що забезпечують його функціонування.

Під вибуховими пристроями розуміють саморобні чи виготовлені промисловим способом вироби одноразового застосування, спеціально підготовлені і за певних обставин спроможні за допомогою використання хімічної, теплової, електричної енергії або фізичного впливу (вибуху, удару)

створити вражаючі фактори – спричинити смерть, тілесні ушкодження чи істотну матеріальну шкоду – шляхом вивільнення, розсіювання або впливу токсичних хімічних речовин, біологічних агентів, токсинів, радіації, радіоактивного матеріалу, інших подібних речовин.

Кожен вибуховий пристрій призначений для певної мети і має своє власне найменування (граната, міна, бомба, капсуль-детонатор, електродетонатор, запал ручної гранати, підричник, залізнична петарда, циліндровий вибуховий пакет, кубічний вибуховий пакет, звуковий патрон сигналу лиха тощо). На вигляд вибуховий пристрій може бути одним предметом з характерними ознаками або це декілька різнорідних предметів, що мають своє функціональне призначення, але обов'язково об'єднані в єдину конструкцію.

Вибухові пристрої бувають промислового виготовлення – пристрої, виготовлені на спеціально призначених для цього підприємствах із застосуванням промислової технології відповідно до нормативно-технічної документації; і саморобного виготовлення – це пристрої, виготовлені в умовах, не призначених для цього або в яких використовується хоча б один елемент конструкції саморобного виготовлення чи використана нерегламентована технічними умовами збірка і застосування.

Серед саморобних вибухових пристроїв можуть бути перероблені – це пристрої промислового виготовлення, що піддалися зміні конструкції саморобним шляхом, наприклад, перероблення боєприпасів, зміна конструкції засобів вибуху тощо. Унаслідок перероблення змінюються окремі елементи промислового вибухового пристрою, а отже, він набуває нових властивостей, якісних характеристик і призначення [14, с. 140].

За призначенням вибухові пристрої поділяються на різні групи: 1) вибухові пристрої, безпосередньо призначені для ураження живої сили супротивника, пошкодження техніки, руйнування споруд в умовах ведення бойових дій; 2) призначені для здійснення диверсійно-терористичних акцій, вбивств та інших суспільно небезпечних діянь способом вибуху як в мирний час, так і в умовах воєнного стану; 3) призначені для ведення вибухових робіт у промисловості; 4) призначені для імітаційно-піротехнічних, учбових та інших спеціальних цілей. За потужністю заряду розрізняють вибухові пристрої: дуже великої, підвищеної; середньої; малої потужності; незначної руйнівної сили [7, с. 70].

Однією із обов'язкових складових вибухових пристроїв є вибухова речовина, енергія якої використовується при спрацюванні вибухового пристрою.

За формою заряди вибухових речовин поділяють на фігурні та кумулятивні; за розмірами – на зосереджені та подовжені (лінійні). Відповідно, вибухові пристрої за показниками вражаючої дії поділяють на: кругової та спрямованої дії. За ознаками впливу вибуху на навколишню обстановку розрізняють та враховують бризантну й фугасну дії, повітряну ударну хвилю, осколковий вплив, а для потужних зарядів (понад 50 кг у типовому еквіваленті) – додатково термічний і сейсмічний вплив [13, с. 27]. Бризантний вплив зумовлений дроблячою дією продуктів вибуху в зоні, яка обмежується 2–5 радіусами заряду вибухової речовини. Наслідками бризантної дії

на навколишню обстановку є руйнування навколо заряду елементів вибухового пристрою, дроблення міцних металевих оболонок і навколишніх об'єктів обстановки. Фугасний вплив виникає внаслідок швидкого розширення газоподібних продуктів вибуху. Такі продукти вибуху мають потужну вражаючу силу. Розміри фугасного впливу залежать від марки, маси й конфігурації заряду вибухової речовини, конструктивних особливостей навколишніх об'єктів. Ударна хвиля супроводжується руйнуванням споруд і відкиданням предметів обстановки.

Іншою обов'язковою складовою вибухових пристроїв є пристрій ініціації вибуху (механізм підриву). До них відносяться допоміжні пристрої для запалення вибухових продуктів (ударні детонатори або капсулі-детонатори, електродетонатори тощо). Механізми підриву – це пристрої, що містять датчики цілі, запобіжні, виконавчі механізми для передачі первинного імпульсу на засіб ініціювання вибуху. За принципом дії їх поділяють на: контактні, неконтактні, комбіновані. Контактні механізми підриву, водночас, поділяють за принципом приведення їх у дію: шляхом натиснення, розвантаження, вібрації, нахилу, розтягання. Неконтактні вибухові пристрої поділяють на: годинникові, ємнісні, оптичні, індукційні, радіокеровані, акустичні, теплові, барометричні тощо.

В умовах забудови місцевості спорудами, ударна хвиля від вибухового пристрою, передусім, руйнує віконне скло та відкидає осколки з великою швидкістю. Осколками дія супроводжується швидким розлітанням уламків, які утворюються від руйнування елементів вибухового пристрою та предметів навколишньої обстановки. Термічний вплив виникає внаслідок теплової та запальнової дії газів і розігрітих до високої температури осколків та відображається виникненням на навколишніх об'єктах ознак плавлення та підпалу окремих предметів і речовин. Сейсмічний вплив супроводжується утворенням тріщин на стінах будинків, частковим або повним руйнуванням сейсмічно нестійких споруд.

Відповідно, сліди на поверхнях об'єктів матеріальної обстановки поділяються на: сліди вибуху (уламкової дії – від фрагментів бойового припасу; сліди термічної дії, обумовлені високою температурою вибуху – оплавлення, обвуглення предметів; ударної хвилі – розбиті вікна, деформовані елементи будівельних конструкцій тощо); сліди біологічного походження (кров, виділення людини, волосся, епітелії шкіри); мікросліди (кіптява, залишки вибухових та хімічних речовин, паливно-мастильних матеріалів, текстильні волокна, частинки лакофарбового покриття) та ін. Залучені до огляду місця події спеціалісти допомагають встановити епіцентр вибуху, який характеризується найбільшими руйнуваннями від бризантної (подрібнювальної) і теплової (термічної) дії вибуху на предмети обстановки, які з віддаленням від центру вибуху втрачають свою інтенсивність [15, с. 26].

Тому основною особливістю розслідування кримінальних правопорушень, способом вчинення яких було спрацювання вибухових пристроїв, є обов'язкове залучення до кримінального провадження обізнаних в зброєзнавстві фахівців, що обумовлено низкою чинників: по-перше, спеціалісти-балісти та вибухотехніки обов'язково залучаються до огляду місця

події, де виявлені предмети, ззовні схожі на зброю, боєприпаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, а також до безпосереднього огляду таких предметів. Така вимога обумовлена необхідністю забезпечення безпеки всіх учасників процесуальної дії, правильним, чітким описом зазначених предметів та їх вилученням для подальшого дослідження; по-друге, у всіх без виключення кримінальних провадженнях має призначатися експертиза зброї та слідів і обставин її використання, або вибухотехнічна експертиза, оскільки тільки цими експертизами встановлюється предмет кримінального правопорушення.

Оболонка вибухових пристроїв та її характеристики надають можливість визначити ступінь небезпечності пристроїв, наприклад: а) масивні металеві оболонки, характерні для більшості артилерійських снарядів, мінометних мін, ручних гранат та інших військових боєприпасів; б) насічки на корпусах вибухових пристроїв вказують на осколкову дію; в) тонкі металеві оболонки застосовуються для засобів підриву військових боєприпасів фугасної дії; г) паперові й картонні упаковки застосовуються в зарядах вибухової речовини, деяких імітаційних і піротехнічних засобах.

Фарбування окремих елементів вибухових пристроїв, особливо промислового виготовлення, має деякі закономірності: захисний колір (зелений або оливковий) характерний для ручних гранат, гранатометних пострілів, інженерних мін, артилерійських боєприпасів, ракет тощо; чорний – головним чином для навчальних пристроїв переліченої категорії; додаткові смуги інших кольорів на корпусах артилерійських пострілів відображають призначення бойових припасів, марку вибухових речовин або спорядження тощо; смуги червоного кольору на навчальних макетах боєприпасів позначають імітаційні боєприпаси; смуги білого кольору на макетах боєприпасів відображають навчальні пристрої, які не містять вибухових речовин та бойових засобів підриву. Інше фарбування військових боєприпасів вказує на особливості їх застосування або виготовлення в інших країнах [16].

На військових і промислово-господарчих вибухових пристроях маркування наноситься різнокольоровими літерами та цифрами, наприклад: чорного кольору – на більшості військових боєприпасів; білого кольору – на навчальних боєприпасах, які не містять вибухової речовини, та бойових засобах підриву; рожевого кольору – позначають запали до ручних гранат тощо. Маркування вказує на: тип виробу; завод-виробник; марку та масу вибухової речовини; завод, що здійснював спорядження вибуховою речовиною та засобами підриву; рік виготовлення; номер партії тощо [13, с. 33].

На прикладі опису вибухових пристроїв суттєво виявляється така криміналістична закономірність як зв'язок між окремими елементами криміналістичної характеристики, зокрема незаконного виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв. Предмети злочинного посягання мають тісні взаємозв'язки із особою злочинця, способом вчинення кримінального правопорушення і «слідовою картиною» злочину. Їх встановлення й вивчення надає змогу правильно обрати методи, прийоми і засоби розслідування, визначити послідовність процесуальних дій, всебічно, повно й неупереджено дослідити усі обставини кримінального

провадження й належним чином забезпечити розслідування кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263-1 КК України.

Висновки. Таким чином, такі предмети злочинного посягання як бойові припаси, вибухові речовини і вибухові пристрої є об'єктами, які придатні для спричинення руйнувань, мають властивості спричинити тілесні ушкодження чи смерть людини, заподіювати значну матеріальну шкоду.

Бойові припаси, вибухові речовини і вибухові пристрої є поширеними предметами злочинних посягань при їх незаконному виготовленні і подальшому використанні з протиправною метою. Наведені у статті визначення і класифікація бойових припасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв дозволяє диференційовано встановлювати конкретний об'єкт як предмет злочину, передбаченого ст. 263-1 КК України, з'ясувати його характеристики з обов'язковим використанням спеціальних знань залучених експертів, встановлювати інші обставини предмету доказування у кримінальному провадженні. Висновок щодо належності предмета (або речовини) до бойового припасу, вибухової речовини, вибухового пристрою (чи його частини) отримується за результатами проведеної експертизи зброї та слідів і обставин її використання, вибухотехнічної експертизи.

У сучасних умовах слід розроблювати превентивні заходи, які б могли розширити державний потенціал у сфері протидії незаконному обігу та поводженню зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями на території держави, де не відбуваються активні бойові дії, а також вжити заходів для посилення міжнародного співробітництва у цьому напрямі.

Перелік посилань

1. Кофанов А. В., Юсупов В. В., Михальчук Т. В. Правова регламентація обігу зброї: історія, сучасний стан і перспективи розвитку: монографія. Харків, 2021. 608 с.

2. Волуйко О. М., Ромашко О. М., Легенький В. В. Особливості кримінально-правової протидії незаконному обігу зброї, боеприпасів і вибухових речовин у діяльності правоохоронних органів України. *Юридичний бюлетень*. Вип. 16. 2020. С. 233-240. DOI: <https://doi.org/10.32850/lb2414-4207.2020.16.31>

3. Волобоєв А. О. Незаконне поводження зі зброєю та бойовими припасами: теоретично-правовий аспект. *Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії*: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Переяслав-Хмельницький, 28 лют.

References

1. Kofanov, A. V., Yusupov, V. V., Mykhalchuk, T. V. (2021). Legal regulation of weapons circulation: history, current state and development prospects: monograph. Kharkiv. 608 p. (in Ukrainian).

2. Voluyko, O. M., Romashko, O. M., Lehenkyi, V. V. (2020). Peculiarities of the criminal law counteraction to the illegal circulation of weapons, ammunition and explosives in the activities of law enforcement agencies of Ukraine. *Legal bulletin*. Issue. 16. P. 233-240. DOI: <https://doi.org/10.32850/lb2414-4207.2020.16.31> (in Ukrainian).

3. Voloboiev, A. O. (2019). Illegal handling of weapons and ammunition: theoretical and legal aspect. *Problems and prospects of the development of modern science in the countries of Europe and Asia*: proceedings of the XIII International scientific and practical Internet-conference (Pereiaslav-

- 2019 р.). Переяслав-Хмельницький, 2019. С. 121–123.
4. Вітвіцький С. С., Волобуєва О. О., Волобоєв А. О. Методика розслідування незаконного поводження зі зброєю та бойовими припасами: монографія. Київ, 2021. 308 с.
5. Peretiatio S. Method commission of illegal manufacture, processing or repair of firearms or fraud unlawful removal or changes its labelling or illicit manufacture of ammunition, explosives or explosive devices. *Scientific Journal of the National Academy of Internal Affairs*. 2021. 26 (4). P. 22-30. DOI: 10.33270/01211214.22
6. Перетятко С. А. Проблеми призначення та проведення експертизи під час розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 263-1 Кримінального кодексу України. *Криміналістика і судова експертиза*. 2022. Вип. 67. С. 114-123. DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2022.67.13>
7. Береза Ю. М., Єфімов М. М., Кононець В. П., Новосад А. С. та ін. Кримінальна відповідальність за незаконний обіг зброї: монографія. Дніпро, 2020. 364 с.
8. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., перероб. та доп. Київ, 2019. 1384 с.
9. Про затвердження стандарту МВС України СОУ 78-19-001:2007 «Пістолети, револьвери та інші короткоствольні пристрої несмертельної дії. Загальні технічні умови»: Наказ МВС України від 29.08.2007 № 325 (із змінами і доп. наказу МВС України від 26.10.2017 № 882). Київ, 2017. 42 с.
10. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами
- Khmelnyskyi, February 28). Pereiaslav-Khmelnyskyi. P. 121-123 (in Ukrainian).
4. Vitvitskyi, S. S., Volobueiva, O. O., Voloboiev A. O., (2021). Methods of investigating illegal handling of weapons and ammunition: monograph. Kyiv. 308 p. (in Ukrainian).
5. Peretiatio S. A. (2021). Method commission of illegal manufacture, processing or repair of firearms or fraud unlawful removal or changes its labelling or illicit manufacture of ammunition, explosives or explosive devices. *Scientific Journal of the National Academy of Internal Affairs*. 26 (4). P. 22-30. DOI: 10.33270/01211214.22 (in English).
6. Peretiatio S. A. (2022). Problems of appointing and conducting an examination during the investigation of criminal offenses provided for by Art. 263-1 of the Criminal Code of Ukraine. *Criminalistics and Forensics*. Issue. 67. P. 114-123. DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2022.67.13> (in Ukrainian).
7. Bereza, Yu. P., Yefimov, M. M., Kononets, V. P., Novosad, A. S. et al. (2020). Criminal liability for illegal arms trafficking: a monograph. Dnipro. 364 p. (in Ukrainian).
8. Melnyk, M. I., Havroniuk, M. I. (Eds.) (2019). Scientific and practical commentary on the Criminal Code of Ukraine. Kyiv. 1384 p. (in Ukrainian).
9. On the approval of the standard of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine SOU 78-19-001:2007 «Pistols, revolvers and other short-barreled non-lethal devices. General technical conditions»: order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated 29.08.2007 No. 325 (as amended and supplemented by order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated 26.10.2017 No. 882). Kyiv. 42 p. (in Ukrainian).
10. On the approval of the Instructions on the procedure for the manufacture, acquisition, storage, accounting, transportation and use of firearms, pneumatic, cold and cooled weapons, devices of domestic production for firing cartridges, equipped with rubber or similar in their properties metal projectiles of non-lethal action and cartridges for them, as

несмертельної дії та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів: Наказ МВС України від 21.08.1998 № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98> (дата звернення 06.04.2023)

11. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами: постановою Пленуму Верховного суду України від 26.04.2002 № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0003700-02> (дата звернення 06.04.2023)

12. Кириченко О. А. Базисні ознаки, поняття і класифікація кримінальної зброї: лекція. Миколаїв, 2013. 348 с.

13. Пашенко В. І., Кобець М. В., Іщенко А. В. та ін. Засоби та способи протидії терористичним актам, учиненим із застосуванням вибухових пристроїв: навч.-практ. посіб. Київ, 2010. 159 с.

14. Кобець М. В. Вибухові пристрої: вдосконалення тлумачення та класифікації у вибухотехнічній експертизі. *Криміналістичний вісник*. 2007. № 1 (7). С. 139–144.

15. Прохоров-Лукін Г. В., Пашенко В. І., Биков В. І. та ін. Методика комплексного дослідження вибухових пристроїв, вибухових речовин і слідів вибуху. Київ, 2011. 216 с.

16. Арешонков В. В., Антонюк П. Є., Антошук А. О. та ін. Криміналістика: мультимед. підруч. Київ, 2020. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/19880> (дата звернення 06.04.2023).

well as ammunition for weapons, main parts of weapons and explosive materials: order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated 21.08.1998 No. 622. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98> (access date 06.04.2023) (in Ukrainian).

11. On judicial practice in cases of kidnapping and other illegal handling of weapons, ammunition, explosives, explosive devices or radioactive materials: Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine dated 26.04.2002 No. 3. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0003700-02> (access date 06.04.2023) (in Ukrainian).

12. Kyrychenko, O. A. (2013). Basic signs, concepts and classification of criminal weapons: lecture. Mykolaiv. 348 p. (in Ukrainian).

13. Pashchenko, V. I., Kobets, M. V., Ishchenko, A. V. et al. (2010). Means and methods of countering terrorist acts committed with the use of explosive devices: educational and practical manual. Kyiv. 159 p. (in Ukrainian).

14. Kobets, M. V. (2007). Explosive devices: improvement of interpretation and classification in explosive examination. *Criminalistics Herald*. No. 1 (7). P. 139-144 (in Ukrainian).

15. Prokhorov-Lukin, H. V., Pashchenko, V. I., Bykov, V. I. et al. (2011). Methodology of complex research of explosive devices, explosive substances and explosion traces. Kyiv. 216 p. (in Ukrainian).

16. Areshonkov, V. V., Antoniuk, P. Ye., Antoshchuk, A. O. et al. (2020). Criminalistics: multimedia textbook. Kyiv. Retrieved from: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/19880> (access date 06.04.2023) (in Ukrainian).

AMMUNITION, EXPLOSIVES AND EXPLOSIVE DEVICES AS OBJECTS OF CRIMINAL ATTACKS IN THE COMMISSION OF A CRIMINAL OFFENSE UNDER ARTICLE 263-1 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE

V. Yusupov

One of the subjects of criminal encroachment in the commission of a crime under Art. 263-1 of the Criminal Code of Ukraine are ammunition, explosives and explosive devices. Such objects are capable of causing destruction, have the ability to cause

bodily injury or death to a person and form significant material harm. At the present stage, in the absence of a basic law on weapons, in practice, there are certain problems with the qualification of the acts of persons as the illegal manufacture of ammunition, explosives and explosive devices. The article presents the concepts and types of these elements of the forensic characteristics of a crime under Art. 263-1 of the Criminal Code of Ukraine. The classification of ammunition, explosives and explosive devices makes it possible to differentiate a specific object as the subject of a crime under Art. 263-1 of the Criminal Code of Ukraine, to determine its forensically significant properties and characteristics.

Particular attention is paid to traces that appear at the site of careless handling of ammunition, explosives and explosive devices. To inspect the sites of these incidents, it is imperative to involve specialists in ballistics, explosives specialists, as well as other persons with special knowledge in the field of ballistics and explosives. The presence of these specialists also ensures the safety of other participants in this investigative action.

Ammunition, explosives and explosive devices as objects of criminal assault have a close relationship with the personality of the offender, the method of committing a criminal offence and the pattern of traces. Therefore, the establishment of the objects of criminal encroachment and their study allow you to correctly select the methods, techniques and means of investigation, determine the optimal sequence of investigative actions, and also properly ensure the investigation of a crime under Art. 263-1 of the Criminal Code of Ukraine.

The article concludes with the importance of ammunition, explosives, and explosive devices for establishing the elements of a forensic characterization of a crime under Art. 263-1 of the Criminal Code of Ukraine, and the need to use the special knowledge of experts involved in the relevant criminal proceedings.

Key words: ammunition, explosives, explosive devices, weapons, illegal manufacture of ammunition, explosives, explosive devices, explosive expertise.

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2023.68.15>
УДК 343.98

Олексій Олексійович Степанченко
доктор юридичних наук,
професор кафедри обліку, аналізу і аудиту

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2742-6813>
E-mail: stepanchenko.o.o@op.edu.ua

*Інститут економіки та менеджменту
Національного університету «Одеська політехніка»*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ

У статті розглянуті проблемні питання розслідування злочинів, пов'язаних з домашнім насильством. Проаналізована практика Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо поняття систематичності